

Желдубовська Анастасія Вячеславівна – студентка 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-8270-2705>
anastasiia.zheldubovska@stud.onu.edu.ua

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2024.1-2/205-211>

Криміналістичний аналіз кінострічки Девіда Фінчера «Сім»

Метою статті є поглиблене вивчення та подальший аналіз твору кіноіндустрії через призму кримінального права та криміналістики, а також покращення розуміння теми злочинності та психології серійних убивць на прикладі збірного образу антагоніста. У тексті статті пропонується кваліфікація злочинів, вчинених у фільмі, згідно чинного українського законодавства, а також обґрунтовується важливість кінематографу як інструменту для вивчення та розуміння різних аспектів суспільства, зокрема правової системи. Фільм «Сім» розглядається як мультидисциплінарне джерело для вивчення юриспруденції, етики, моралі, релігії, психології (зокрема деліктоздатності та ментального стану працівників правоохоронної системи) та кінематографу. **Методологія.** Задля досягнення поставленої мети авторка використовувала загальнонаукові та спеціальні юридичні методи: загальний діалектичний метод наукового пізнання явищ та їх зав'язків; формально-правовий (догматичний або юридико-технічний); порівняльно-правий; метод узагальнення. **Висновки.** Кіно – один із найважливіших нематеріальних ресурсів людства. Саме через нього можна маніпулювати суспільством, привертати його увагу до певних важливих питань або навіть навчати. Визнання вищими юридичними навчальними закладами окремих творів мистецтва якісним та практичним джерелом навчальної інформації відіграватиме важливу роль у підвищенні інтересу персоналу до навчальних матеріалів ще на студентському етапі, що, до того ж, слугуватиме подальшому логічному підвищенню рівня та покращенню якості знань останніх у галузі права. Кримінальний кодекс України досить розмито характеризує широке коло злочинів, що має як негативні (відсутність деталізації в законодавстві є суттєвою перешкодою для точної кваліфікації правопорушень, що, в свою чергу, призводить до повторного розгляду справ в апеляційних та касаційних судах), так і позитивні моменти (розмитість дає суддям певну свободу дій при визначенні відповідних покарань з урахуванням унікальних обставин кожної справи, що дозволяє більш індивідуалізовано і справедливо реагувати на злочинну поведінку).

Ключові слова: кваліфікація злочинів; наратив; психічний стан; кінематограф; злочин; жорстокість.

Вступ

Кінематограф є одним з найважливіших нематеріальних ресурсів людства. Саме через нього суспільством можна маніпулювати, звернути його увагу до певних важливих питань чи навіть навчити. Особливо це, на нашу думку, стосується стрічок, пов'язаних з юриспруденцією – фундаментальних кіно-

праць на тему правосуддя та того, що йому передують, себто розслідувань, тощо, є достатньо. Серед важливих для науки права, особливо кримінального, фільмів можна виокремити неонуарний трилер під назвою «Сім», в якому описується тиждень роботи поліцейських та, зокрема, детективів, що втілюють два полярно різні погляди на життя. Протягом цьо-

го періоду у неназваному місті починає діяти маніяк, що пов'язує свої жорстокі знущання та вбивства з біблійськими смертельними гріхами. Ми вважаємо надзвичайно цікавою темою для дослідження кваліфікацію цих злочинів згідно чинного українського законодавства, адже в багатьох показаних кримінальних правопорушеннях присутня конкуренція норм та загальна складність їх визначення відповідно до статей Кримінального кодексу України, а також загальний криміналістичний аналіз подій фільму.

Християнські вчення зазначають сім смертних гріхів. Джон Доу – антагоніст – жорстко і показово вбиває п'ятьох людей, які, на його думку, є втіленням відповідних гріхів. Складність кримінального провадження полягає, здебільшого, в його психопатичному розладі особистості – Доу не має відбитків, адже відрізав собі подушечки пальців; його вбивства є виваженими, поміркованими та акуратними, а свою діяльність він розцінює як повчальну проповідь. Деяких зі своїх жертв він катував днями та тижнями напроліт, не відчуваючи співчуття, іноді використовуючи тіла та частини тіл як інструменти для надання підказок поліції у пошуках наступних трупів. Подальша оперативно-розшукова діяльність призводить до викриття його житла, в якому детективи знаходять фотографії жертв, шизофренічні мемуари та отримують дзвінок від нього, в якому Доу викazuje своє шанобливе ставлення до високої кваліфікованості детективів Сомерсета та Міллза, що займаються справою, а також повідомляє, що у зв'язку з різким прогресом у справі йому необхідно «пришвидшитися».

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є всебічне вивчення кінострічки Девіда Фінчера «Сім» через призму кримінального права та криміналістики, покращення розуміння теми злочинності та психології серійних убивць на прикладі збірного образу антагоніста та обґрунтування актуальності використання творів кіномистецтва

та художньої літератури при навчальній підготовці юристів.

Для досягнення вищезгаданої мети поставлено такі завдання:

1) здійснити кваліфікацію скоєних антагоністом кримінальних правопорушень проти життя та;

2) дослідити та кваліфікувати дії сил оперативного розшуку, зокрема правопорушення детективів «*pro bono*» (дослівне значення);

3) надати власні рекомендації щодо застосування деяких інших творів.

Матеріали та методи

Задля досягнення поставленої мети дослідження та з урахуванням предмету і завдань дослідження авторкою застосовано загальнонаукові та спеціальні методи. Загальний діалектичний метод наукового пізнання явищ та їх зав'язків застосовано для вивчення механізму та поступового прогресу злочинної діяльності антагоніста фільму та вплив такої як на суспільство як загальну категорію, так і на конкретних персонажів, а також важливість такого дослідження і аналізу при підготовці студентів юридичного фаху. Формально-правовий (догматичний або юридико-технічний) метод використовувався для вивчення та тлумачення норм законодавчих актів, якими врегульовано питання правового регулювання злочинів проти життя та здоров'я особи, її статевої свободи, її власності, а також волі, честі та гідності такої. Спеціальні юридичні методи також використовувалися у дослідженні. Теоретичною основою дослідження стали норми законодавства України, що регулюють питання вищеперелічених розділів Кримінального кодексу України. Наукові праці вітчизняних та/або зарубіжних науковців не слугували наріжним каменем даного дослідження у зв'язку з виключною новизною дослідження.

Виклад основного матеріалу

Жертви Доу не йшли в порядку, відповідному до біблійського переліку. Першою за викриттям жертвою став грішник обжерливості – ожирілий чоловік, що

загинув від насильницького розриву шлунку. З прогресом слідства ми дізнаємося, що маніяк проникнув у будинок за пару днів до вбивства, зв'язав його та змушував їсти, допоки той не помре. Першою статтею в контексті КК України, яку ми маємо розглядати у випадках умисного протиправного заподіяння смерті іншій людині є ст. 115 Кримінального кодексу України. Для перших п'яти вбивств Доу – не враховуючи «жертву лінощів» – у фільмі характерні пункти зазначеної вище статті, а саме п. 4 ч. 2 і п. 7 ч. 2 – вчинене з особливою жорстокістю та з хуліганських мотивів. Також конкретно у даному випадку злочинцю інкримінуються ряд таких статей, як ст. 127 – катування; ч. 2 ст. 162 – порушення недоторканності житла, вчинене із застосуванням насильства та, можливо, ст. 194 – умисне знищення або пошкодження майна (вирізана назва гріха за холодильником).

Другою жертвою Доу став відомий адвокат, що за великі суми грошей виправдовував злочинців – еталон гріха жадоби, тіло якого було знайдено в його ж офісі. Окрім за замовчуванням використаної п. 4 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України мусимо також розглянути вже зазначені ст. 127, та як додаткові ст. 194 – (кров'яний надпис на килимі) і ч. 2 ст. 162 – порушення недоторканності житла. Перш ніж зникнути з місця злочину Доу перевертає догори дригом картину на стіні та малює окуляри на фотографії дружини адвоката, сподіваючись, що вона помітить і повідомить детективів про зміни в кабінеті – під картиною судмедексперти знаходять надпис, створений відбитками пальців третьої жертви – «допоможіть мені».

Третю жертву Міллз та Сомерсет знаходять, вламуючись до неї додому з нарядом поліції з надією, що знайдені відбитки належать убивці. Молодий злочинець, що проживав там, раніше звинувачений у продажі наркотиків, крадіжках і згвалтуваннях та виправданий попередньою жертвою, був насильно прику-

тий до ліжка рівно рік тому від дати подій. На тілі жертви були гнійні пролежні, відсутня кисть, а сам він страждав від повної атрофії м'язів та хребта, а також смертельної фотобоязні. В лікарні, до якої привезли потерпілого одразу після того, як він проявив симптоми життєдіяльності було встановлено, що Доу вколював йому «весь можливий набір наркотиків та навіть антибіотик, напевне для того, щоб пролежні не гноїлися». Подібні діяння підпадають під статтю 314 Кримінального кодексу України, а саме незаконне введення в організм наркотичних речовин. Було зазначено, що незважаючи на ознаки життєдіяльності жертви, спричиненні знущання є невідворотними та неодмінно призведуть до болісної смерті потерпілого у короткочасній перспективі, що дозволяє нам застосувати ч. 3 вищезазначеної статті, а також ст. 127 – катування, ч. 1 і 3. ст. 121 – умисні тяжкі тілесні uszkodження (наживо відрізана рука задля відбитків); ч. 2 і 3 ст. 146 – незаконне позбавлення волі та ст. 162 – порушення недоторканності житла.

Після третьої жертви детективи застосовують незаконний збір бібліотечних даних, доступ до яких їм надав знайомий Сомерсета, що приводить їх до квартири Джона Доу. Хвилинами по прибуттю додому повертається вбивця, відкриваючи вогонь. Зчиняється погоня, під час якої Міллз ламає руку. Обеззброєному детективу Доу вирішує зберегти життя, нівечить обличчя і зникає.

В період між третьою і четвертою жертвами детективи зчиняють також ряд інших правопорушень – вламуються в квартиру Доу без ордеру, фальсифікують показання, а також раніше перешкоджають діяльності до певного часу невідомого журналіста, що надалі несе фатальні зрушення у плані Доу: в ванній кімнаті розташовується місце для виявлення фотографій – журналістом на місці виявлення жертви гріху лінощів був сам Доу. Ще одним суттєвим недоліком ведення слідства Сомерсетом і Міллзом

стає зволікання з пошуком проститутки, фотографії якої було знайдено у квартирі маніяка. Через деякий час вона стає четвертою жертвою.

Основною жертвою гріха хтивості стала повія. Доу без перешкод у робочий час пройшов до борделю та узяв у заручники її разом з клієнтом. Під час допиту клієнт розповів, що злочинець тримав пістолет, який використовував для покірності заручників, і, поклавши його чоловікові в рота, змусив пристібнути до тазу strapon, виготовлений на замовлення, та «згвалтувати» повію. Замість фалоса на straponі був ніж, що спричинило брутальну і страдженну смерть потерпілої. В цьому випадку жертвами стали одразу двоє – проститутка – кваліфікація за п. 4 ч. 2 ст. 115 – умисне вбивство з особливою жорстокістю, а чоловік, як похідна жертва – за статтями 154 – примушування до вступу в статевий зв'язок – та 129 Кримінального кодексу України – погроза вбивством.

Наступні дві жертви гинуть з проміжком в декілька годин. Жертвою пихатості стає приваблива та успішна модель, якій маніяк безповоротно знівечив обличчя. Приклеївши до однієї руки телефон, а до іншої банку зі снодійним, Доу дав їй вибір – подзвонити в швидку і вижити, або померти. Дівчина стала першою жертвою, яка була вбита власноруч, хоч і під жорсткою маніпуляцією. Відтворивши події того ранку можемо зробити висновок, що статтями, під які підпадає цей злочин є ч. 1 ст. 121 – умисні тяжкі тілесні ушкодження; ст. 120 – доведення до самогубства, та ст. 162 – порушення недоторканності житла.

Проте найважливішою частиною помислу Доу стає спектакль, який він розігрує після жертви гордині. Весь у крові, він приїздить на таксі до поліцейського відділку, де, галасуючи, привертає увагу детективів, дозволяючи себе заарештувати. Під час допиту він висуває свої вимоги через адвоката – детективи Міллз і Сомерсет мусять поїхати з ним наодинці у встановлений час у встановлене

місце, де, за його словами, поховані дві останні жертви. Доу висуває свій ультиматум – або детективи погоджуються на угоду і він підписує повне признання в усіх скоєних злочинах, або тіла ніколи не будуть знайдені, а сам злочинець оголосить про свою неосудність. Останнім аргументом перед згодою Сомерсета стає факт знахідки трьох зразків крові на тілі та речах Доу – його самого через незагоєні видалені подушки пальців, жертви пихатості та невідомої особи. Оснащені табельною зброєю, мікрофонами та бронжилетами, під віддаленим наглядом поліцейських гвинтокрилів вони вирушають за місто.

Вагомим у даному контексті також є той факт, що вбивця є знеособленим – ім'я «Джон Доу» є автоматичним заповнюванням чоловічого роду, екземпліфікантом, який давно широко використовується у випадках, коли зазначена людина є невідомою. Серед таких випадків є позначення неопізаного тіла, анонімної або невідомої сторони судового процесу у англосаксонській правовій сім'ї, або навіть у ЗМІ для малозначущих або анонімних персонажів. Незначність своєї особистості вбивця підтверджує і сам, коли детективи уперше говорять утрюх.

По дорозі між головними героями розв'язується палка дискусія. Стражденний гнівом і ненавистю до Доу, Міллз принижує та провокує його, щоразу повторюючи, що як в маніяці, так і його діяльності немає нічого особливого та значущого, тоді як останній лиш посміхається, називаючи все це «виставою» і заявляючи, що люди не зможуть осягнути, але і заперечити також. Більшість часу Сомерсет є мовчазним слухачем, але, на відміну від свого напарника, він ввічливо заперечує Доу, коли той стверджує, що був «обраний Богом» чинити так зі своїми жертвами, питаючи, чому тоді Доу настільки насолоджувався своїми діями. Розсудливий та спокійний Доу інтелігентно апелює також і всім образам Міллза, допоки той не за-

являє, що всі жертви були невинними людьми.

«Невинні? Це такий жарт? Оглядний чоловік, огидний чоловік, який ледве стоїть на ногах... чоловік, на якого, побачивши його на вулиці, ви вкажете своїм друзям, щоб вони приєдналися до вас у насмішках з нього? ... А після нього я обрав адвоката. І ви обидва, я впевнений, таємно дякували мені за це. Чоловік, що присвятив своє життя тому, щоб заробляти гроші, брешучи з кожним подихом, щоб утримувати вбивць і гвалтівників на вулицях. Жінка, настільки потворна зсередини, що вона не могла жити далі, якщо не могла бути красивою зовні. Наркодилер, точніше педераст, що торгує наркотиками. І не забуваймо про повію, що розповсюджує хвороби. Тільки в такому паскудному світі можна навіть намагатися говорити, що це були невинні люди, і зберігати при цьому спокійне обличчя. Але в тому-то й справа. Ми бачимо смертельний гріх на кожній розі вулиць, в кожному будинку, і ми терпимо його. Ми толеруємо його, бо це звично. Це банально. Ми терпимо його вранці, вдень і вночі. Тепер ні. Я подаю приклад. І над тим, що я зробив, будуть ламати голову, і вивчати, і наслідувати. Вічно». Незважаючи на другу втрату самовладання Міллзом та аргументовану опозиційність Сомерсета Доу залишається непохитним. Автівка з повітряним конвоєм прибувають на місце.

Оглядаючи місцевість детективи не помічають нічого особливого та виводять злочинця у кайданах. Угледівши транспортний засіб, що з великою швидкістю наближається до них, Сомерсет біжить, щоб зупинити і перевірити його. Залишаючись віч-на-віч з Міллзом, Доу починає свій монолог. Далі наратив неадовго розвивається окремо. Наляканий водій, якого змусили зупинитися і підняти руки в гору зізнається, що виконує доручене йому замовлення – доставити посилку Девіду Міллзу. Спершу вагаючись, Сомерсет вирішує відкрити

посилку сам. Не вірячи своїм очам, він біжить назад та благає Міллза кинути пістолет на землю.

Джон Доу зізнається, що окрім пошани відчував заздрість детективові. Міллз, збентежений поведінкою свого напарника, не звертає уваги на злочинця, допоки той не говорить, що заздрив «нормальному життю» детектива – влаштованому побуту та люблячій привабливій дружині. Коли Міллз пішов на роботу того дня, дружина залишилася вдома, адже вони переїхали у це місто менше тижня тому, і вона не встигла знайти пристойну роботу. Доу проникає у їхній будинок та намагається «зіграти люблячого чоловіка» з дружиною Міллза, та коли в нього це не виходить, він убиває її та відрізає її голову. Вбивця закликає запального Міллза «стати гнівом» та помстившись, зіграти на руку Доу. Катарсис злочинця настає тоді, коли він зізнається, що молодша дружина детектива благала зберегти життя хоча б дитині, якою вона була вагітна на ранніх стадіях і отримує задоволення від того, що Міллз не знав про це. Охоплений люттю і горем, Міллз не чує благання Сомерсета та застрелює Доу, таким чином завершуючи його план, позбавивши його можливості спокутувати гріхи.

Дружина детектива була першою і останньою жертвою, над тілом якої він знущався вже після смерті. Злочин підпадає під нову серед вищезазначених статтю 297 – наруга над тілом померлого та вже відомі нам ст. 115 – умисне вбивство (п. 2, п. 4 ч. 2) і ст. 162 – порушення недоторканності житла.

Питання, чи є Джон Доу деліктоздатним, до сих пір є актуальним та суперечливим. Незважаючи на особливу жорстокість, яка супроводжувала усі його злочини, для глядача його психічний стан залишається загадкою, обов'язково у світлі його маніпуляції у поліцейському відділку. Протиставлений йому образ детектива Сомерсета розкриває феномен пошуку раціоналізації в девіантній поведінці та намагання пояснити жорстокість,

не прив'язуючи її до порушень психіки. Його виснажена і втомлена поведінка свідчить про психологічний вплив насильства і розпусти на людину з плином часу. Кінострічка також піднімає питання про ментальне здоров'я правоохоронців, які регулярно зіштовхуються з найтемнішими сторонами людського ества. Режисер через промову свого антагоніста в поліцейській машині по дорозі до «тіл двох останніх жертв» припускає, що сучасне людство настільки звикло до цих гріхів, що вже не помічає їх.

Висновки і перспективи подальших досліджень

«Сім» – це розповідь, що спонукає до роздумів і запрошує до ретельного вивчення. Сам Джон Доу пророкував, що його злочини довго пам'ятатиме та вивчатиме громадськість. У зв'язку з багатогранністю картини вона є мультидисциплінарним джерелом для вивчення – серед них крім юриспруденції постають теми етики і моралі, релігії, психології та кінематографу. Фільм є переконливим кінематографічним дослідженням поняття злочину, девіації та темних сторін людської природи. Через кримінологічний наратив він дає уявлення про психологію серійних убивць, мотивацію їхніх дій та тонкої межі між неосудним та осудним станами, а також заглиблюється в роздуми, яку ціну доводиться платити правоохоронцям, розслідуючи такі злочини впродовж життя.

Серед перспектив подальших досліджень вбачаємо поглиблений аналіз інших не менш фундаментальних творів мистецтва у сфері кримінального права, кримінального процесу та криміналістики, серед яких є кінострічки («12 розгніваних чоловіків», «Первісний страх», «Суд у Нюрнберзі» тощо), прозові літературні твори («Суддя та його кат», «Мовчання ягнят»), твори *non-fiction*, що не позиціонують себе, як підручники та не мають першочергової спрямованості на використання у вищих навчальних закладах («Дослідники смерті. Від Шерлока Голмса та Агати Крісті до лабора-

торії судмедексперта») тощо. Визнання подібних творів якісним та практичним джерелом навчальної інформації вищими навчальними юридичними закладами зіграє важливу роль в збільшенні зацікавлення кадрів навчальними матеріалами на стадії студентства, що, до того ж, послугує подальшому логічному підвищенню рівню та поліпшенню якості знань останніх у полі юриспруденції.

Мусимо зазначити, що Кримінальний кодекс України доволі недетально характеризує широкий спектр злочинів, зокрема тих, що описані у кінострічці: так вбивство за допомогою страпона з ножом стало лиш умисним вбивством з елементами згвалтування, а тортури зв'язаної жертви поїданням їжі допоки у нього не лусне шлунок статтями про катування та умисне вбивство. Цей недолік має як негативну, так і позитивну сторону. З одного боку, недеталізованість у законодавстві є суттєвою перепорою на шляху до точної кваліфікації правопорушень, що у свою чергу призводить до перерозглядів справ у апеляційних і касаційних судах, проте з іншого боку така нечіткість надає суддям певну свободу дій у визначенні відповідних покарань, беручи до уваги унікальні обставини кожної справи, що дозволяє більш індивідуально і справедливо реагувати на злочинну поведінку. Також можемо зазначити, що відсутність суворої і деталізованої «інструкції» для застосування норм вимагає від юристів, залучених у процесі – суддів, адвокатів, прокурорів тощо – самостійного тлумачення та подальшого застосування закону в конкретних справах. Така залежність від правової експертизи гарантує, що правові рішення приймаються тими, хто глибоко розуміє законодавство та його нюанси.

Подяки

Хочу подякувати моєму вчителю, Чувакову Олегу Анатолійовичу, безцінні поради, дискусії та нагляд протягом усього процесу дослідження якого зробили вагомий внесок як в цей матеріал, так і в подальші мої наукові здобуття.

Також хочу подякувати Вдовіну Андрію Станіславовичу, чия підтримка та допомога у дослідженні впродовж усього проєкту, без сумніву, уможливила його. Це дослідження не отримало жодного

гранту від жодної фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Конфлікт інтересів

Немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

REFERENCES

Criminal Code of Ukraine dated 05.04.2001 No. 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

UDC343.9

Zheldubovska Anastasiia Vyacheslavivna – 3rd year student of the first (bachelor's) level of higher education, specialty 081 «Law», I.I. Mechnikov Odesa National University Odessa, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-8270-2705>
anastasiia.zheldubovska@stud.onu.edu.ua

Criminalistic analysis of David Fincher's film «Seven»

*The purpose of the article is to study and further analyze the work of the film industry through the prism of criminal law and forensics, and to improve the understanding of the topic of crime and the psychology of serial killers on the example of the collective image of the antagonist. The article proposes the qualification of the crimes committed in the film according to the current Ukrainian legislation, and also substantiates the importance of cinema as a tool for studying and understanding various aspects of society, including the legal system. The film Seven is considered as a multidisciplinary source for the study of law, ethics, morality, religion, psychology (in particular, the tort capacity and mental state of law enforcement officers) and cinema. **Methodology.** In order to achieve this goal, the author used general scientific and special legal methods: the general dialectical method of scientific knowledge of phenomena and their connections; formal legal (dogmatic or legal and technical); comparative law; and the method of generalization. **Conclusions.** Cinema is one of the most important intangible resources of humanity. It is through it that society can be manipulated, its attention can be drawn to certain important issues, or even educated. Recognition of certain works of art by law schools as a high-quality and practical source of educational information will play an important role in increasing the interest of staff in educational materials at the student stage, which will also serve to further logically increase the level and quality of their knowledge of the law. The Criminal Code of Ukraine characterizes a wide range of crimes in a rather vague manner, which has both negative (lack of detail in the legislation is a significant obstacle to accurate qualification of offenses, which, in turn, leads to repeated consideration of cases in appellate and cassation courts) and positive aspects (vagueness gives judges a certain discretion in determining appropriate punishments, taking into account the unique circumstances of each case, which allows for a more individualized and fair response to criminal behavior).*

Keywords: classification of crimes; narrative; mental state; cinema; crime; cruelty.